

PIENIĘŻNY (116) *ai*

pieniężny (109), **pieniężny** (6), **pieniężny** (1); *pieniężny LibLeg, UstPraw* (5); *pieniężny : pieniężny Mącz* (10:1).

e jasne.

comp *pieniężniejszy* (2).

sg m N *pieniężny* (11). ◇ *G* *pieniężnego, pieniężniejszego* (14); *-ého* (2), *-(e)go* (12). ◇ *A* *pieniężny* (4), *pieniężn(e)go* (2). ◇ *I* *pieniężnym* (4), *pieniężn(e)m* (1) *GórnRozm.* ◇ *L* *pieniężnym* (3). ◇ *f N* *pieniężną* (5). ◇ *G* *pieniężnej* (9); *-ěj* (4), *-(e)j* (5). ◇ *A* *pieniężną* (12). ◇ *I* *pieniężną* (13). ◇ *L* *pieniężnej* (3); *-ěj* (2), *-(e)j* (1). ◇ *n N* *pieniężn(e)* (3). ◇ *G* *pieniężn(e)go* (1). ◇ *A* *pieniężné* (1). ◇ *pl N m pers* *pieniężni* (2). *subst* *pieniężné* (7); *-é* (1), *-(e)* (6). ◇ *G* *pieniężnych* (10). ◇ *D* *pieniężnym* (1). ◇ *A* *subst* *pieniężné* (3); *-é* (1), *-(e)* (2). ◇ *I m* *pieniężnymi* (1). *f* *pieniężnémi* (1). ◇ *L* *pieniężnych* (4). ◇ *V m pers* *pieniężni* (1).

Składnia comp: pieniężniejszy nad kogo (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

Przymiotnik od „pieniędz” (116): Widziłż że ty iáko bogáctwo pieniężne vbogie ieft v tych Krolow/ ktorym ná ludziách íchodži. *OrzRozm N2v; Inopia rei familiariae, Niedostátek pieniężny. Mącz* 286b; *Tesseræ nummariæ, Pieniężne cechy [= kwity] oddánia álbo wzięcia pieniędzy. Mącz* 452a, 114b.

a. *W postaci pieniędzy, płacony w pieniędzach; pecuniarius Modrz, JanStat, Cn; argentarius Mącz; nummarius Cn* (85) : *yeftth vyelye poddanych pana Markrabinych kthorzi povynny szą, stharadawna dawacz plath pyenyązny kfyzandzv pońnańkie^{mu} Bifkupowy LibLeg 7/69v, 11/139v; ComCrac 18v; Gdyż jest to exosum nomen u ludzi wiardunkowy pobor, tedy IchM pomnią, że bywało złożenie pieniężne z osiadłego łanu po ósmi groszy Diar 28; GliczKsiąż N7v; Ty pieniężne karánia/ y nágródenia ftronie obrázoney/ dla tego íą wynáleżione dowćipem Ludzkim/ áby pokoy póspolity był záchowan GroicPorz k4v, c4; Spíłne niema być brano od dzyefięcin pieniężnych/ áni od dań Krolewfkich. UstPraw Gv, I; BielKron 193; Argentarium auxilium, Pieniężna pomoc. Mącz 15c; RejZwierc 107v; Abowiem íłż on miał w mocy pobory pieniężne/ dla tegołz Krol obudwu ich ku fobie wezwał. BudBib 2.Mach 4/28; ModrzBaz 30, 79v, 101v; ActReg 129; Stips – Dan pieniezna, którą od kazdei offobi dauaia. Calep 1007a; Phil E2; [ustawiamy] áby káždy pozywáiąc do íádu Ziemiłkięgo o vczynienié gránic nie kładł pieniężného ízácunku SarnStat 461, 354, 380, 612, 635, 655 (9); GrabPospR Mv, M2v; PowodPr 67; VotSzl C3v, D2 [2 r.], D4v.*

W charakterystycznych połączeniach: pieniężny(-a, -e) czynsz (2), *dań, dar, depositum, dziesięcina* (2), *karanie* (4), *koszt, nagrodzenie, nakład, odprawa, ofiara, okup, płat, pobory, podatki; podwoły, pomoc* (2), *pożytek, rozchody, rzeczy, skład szacunek [= oszacowanie]* (3), *szkoda, zapłacenie (zapłata)* (2), *złożenie*.

Wyrażenia: »dług pieniężny« (4): *O dług pieniężny ma być czás íkazan płacey zá ósmnáłcie niedzyel UstPraw I2v, I2v; AEs – Mołziądz. Dług pienieznij. Calep 36a; SarnStat 691.*

»dochód pieniężny« (4): *włzytkie póżytki doróczne/ y z dochódu pieniężnego [ex reditu pecuniario]/ y z gumná przychódcące. ModrzBaz 120; SarnStat 208, 209; SkarKazSej 666b.*

»gotowizna pieniężna« = *gotówka* (1): Gotowizny pieniężney nábycie Ionas 1. V 5. Pálam: 134. V.11. *PowodPr* 83 *marg*.

»summa pieniężna« = *summa pecuniae JanStat* (17): wczyniwfzy flozenie summy pieniężney każdy według fwego przemożenia dali iemu [*Mistrzowi Walentemu*] zbudować grob *WróbŻółtGlab* A4v; A což rzeczymy o summách pieniężnych/ ktorými bárzo zniewolony iesth štoł Krolewłki *OrzRozm* S2, S2 *marg*; CHcemy/ áby káždému było wolno káždého pozwać o którąkolwiek summę pieniężną/ álbo o krzywdę dziedziczną *SarnStat* 826, 194, 240, 692, 696, 924 (14).

»pieniężna wina [= kara]« = *mul(c)ta Mącz, Modrz; poena pecuniaria Modrz, JanStat; numatio, poena pecunia Modrz* [szyk 15:10] (25): *GroicPorz* b4, i2v, kk4v; *Leop* 2.Par 27 *arg*; *UstPraw* A; *Mącz* 236a [2 r.]; *GórnDworz* P7v; máią te rzeczy być rozważone y poznáne/ ktore pieniężną winę zbijáią/ á główną ftánowią. *ModrzBaz* 27v, 27v [4 r.], 28 [3 r.], 71, 77, 96, 126, 126v; A pomocnicy wbičia y ránienia fzlácheckiego/ iestliby fie także świádkámi nie wśpráwiedliwili áktorowi/ tedy dzieięć grzywien winy pieniężney ftronie obráżoney ma káždy plácić. *SarnStat* 1173, 254, 619, 755.

α. [W funkcji rzeczownika: »pieniężne« = *danina płacona pieniędzmi*: Dawają ciż wszyscy kmiecie *ovorum cap.* 2 1/2, a przytem pieniężnego gr 5 *LustrKra*k I 166.

Wyrażenie: »pieniężne jarmarkowe« = *opłata w pieniądzech za udział w jarmarku*: Iarmarki w tem mieście bywają 4 do roku wywołane, w które dostawa się statków niemało, a pieniężnego jarmarkowego nie może się wiele dostać dla cła wojewodzinego *LustrRaw* 165.]

b. *Oplacany pieniędzmi; aerarius, argentarius, mercen(n)narius, stipendiarius, munifex Cn* (12) :

α. *Otrzymujący wynagrodzenie, żołd za jakąś pracę* (10) : *Procuratorowie* pieniężni ktorzy znaimv movią, a ludłkie rzeczy póspoliczie wśfádziech śprawyą, [...] mayą bycz przyfiegli *ComCrac* 18v; Naprzód więc pieniężnego páchołká vpoią: Pofadzą podle niego niepewną dziewoią *KlonWor* 68.

[W przeciwstawieniu: »(ludzie) pieniężni... wolontaryjusze«: Wszyscy ludzie, ktorzykolwiek w wojsku naszym będą, tak pieniężni jako wolontariuszowie, ktoregokolwiek stanu, powołania i narodu, mają podlec porządkowi i artykułom wojennym niżej opisanym *UstWojsk* 1525 154.]

Wyrażenie: »pieniężny(-e) żołnierz, lud, [ludzie, wojsko]« = *wojsko najemne; milites mercenarii JanStat; aerarius a. argentatus, a. mercenarius, a. stipendiarius miles Cn* [szyk 5:2] (5:2): Przed láty [...] trzecią część miefzczan do rycerfkich rzeczy zwyczáiono: [...] á tym śpofobem y láme miáftá/ okrom pieniężnego ludu [*sine milite externo*]/ máiętności fwoich bronily. *ModrzBaz* 110v; *GórnRozm* L4; Nigdy oni [*przodkowie naszy*] pieniężnym żołnierzem oyczyzny nie bronoli [!] *OrzJan* 54, 58; *SarnStat* 427; *GrabPospR* K4, N2v; [Woyfko pieniężne gdy przyjmuią/ także też póspolite rufzenie Tedy niemáią ofłáwiác/ co zá poczet ludzi iest *TarnConsil* I2v, 1v; *UstWojsk* 1525 154; *StryjKron* 651 (*Linde*)].

β. *Kupiony za pieniądze* (2) : A wízákoż złego ich [*odpustów*] wzywánia/ to iest pieniężnego nie chwali/ y owfzem go broni. *WujJud* 92; *WujJudConf* 91v.

c. *Przynoszący pieniądze, korzyści finansowe* (2) : *Pecuniosae artes*, Nauki pieniężne/ póziteczne. *Mącz* 286b; *Quaestuosa mercatura*, Pieniężny á wżiteczny handel. *Mącz* 336c.

d. [Którego przedmiotem są pieniądze: Iz nie masz nie nieprzystojniejszego ani naturze hetmańskiej przeciwniejszego nad miłość pieniężną [= *do pieniędzy*]. *OrzŻyw* 247.]

e. *Bogaty; pecuniosus Mącz, Modrz, Calep, Cn; numatus Mącz, Calep; nummarius, nummosus, peculiatus, praemiosus Cn (12)* : Abowiem nigdy [...] piñięźnieyŝzego nád Serwiuŝ/ okrutnieyŝzego nád Tárquiniuŝ pyŝznego/ krolá nie mieli. *BielKron* 104v, 175v, 403v; *PaprPan* L2; Záprawdę piñięźny człowiek nie boi ŝię żadney winy/ ktorą piñiędzmi odkupić może. *ModrzBaz* 79v; *Calep* 709a, [767]a; *CiekPotr* 40.

Szereg: »piñięźny, (i barzo) bogaty (w piñiędze)« (3): *Mącz* 253d, 286b; tylko żeby piñięźnymi y bárzo bogátymi zoŝtáli. *KuczbKat* 310.

α. *W funkcji rzeczownika (1)* : Polacy Prufką ziemię wŝieli/ A oni ŝię bogacze chudym nieodięli. Vkaźcieŝ wy piñięźni/ coŝcie tak znacznego Wczinili *KochSat* A3v.

f. *Drogi, kosztowny (1)* : Multinumus, Drogi/ Piñięźny. *Mącz* 236c.

g. [*Wartoŝci jednegu piñiędza: I za 3 kopi piñiesnich gosdzij g. 10 RejestrBudGal* 66, 49.]

Synonimy: **e.** *bogaty*; **f.** *drogi*.

Cf **DWOPIENIĘŻNY, NIEPIENIĘŻNY, PIENIĄDZOWY, TRZYPIENIĘŻNY**